

Dolors Udina

Ningú no veu la llum sinó arriscant-se

per allò que no és llum.

Antoni Ferrer, *Lux Aeterna*

Molt poques vegades m'havia plantejat si tenia sentit o no dedicar la major part d'hores de la meua vida professional a traduir una novel·la rere l'altra: viure triant paraules em semblava una manera deliciosa de guanyar-me la vida, per exigus que fossin els guanys, però l'any 2013, quan a proposta de l'editorial La Magrana-RBA, vaig traduir *Mrs Dalloway*, vaig tenir la certesa que allò, llegir a fons Virginia Woolf per reescriure una obra seva, era al que havia aspirat inconscientment durant els gairebé trenta anys anteriors. No era el primer llibre genial que traduïa (ja disposava d'un bon nombre de traduccions, de boníssimes, de bones i de no tan bones), però potser per allò de la conjunció dels astres, em va semblar trobar, ara sí, la llum que any rere any, llibre rere llibre, havia anat buscant.

He de reconèixer que la primera lectura del llibre em va deixar esparverada: les paraules m'impressionaven, la música m'agradava i em feia tirar endavant, llegia amb interès el trànsit de personatges, però no acabava d'entendre el temps de les seqüències. N'entenia totes les paraules, però no veia a què treia cap, tot plegat. A còpia de llegir, d'aprofundir en el text, en vaig anar traient l'entrellat, i, com més a fons havia de furgar, més lluminós arribava a ser el significat que se'm manifestava. No havia constatat mai tan clarament que, com més esforç, més satisfacció. La precisió de les paraules que fa servir Woolf és tanta que de vegades tens l'experiència més excelsa que pot tenir un traductor literari, que és entreveure el moment en què neix (en què s'aconsegueix que reneixi) la literatura en un text.

La producció literària de Virginia Woolf és ingent i variada. Les novel·les són el que ha mantingut la flama de la seva celebritat i, segurament, són la mostra més febaent de la genialitat d'una autora que en cada nova novel·la que escrivia buscava ampliar els límits del que podia fer la ficció. Quant a *La senyora Dalloway*, de vegades es limita l'argument de l'obra a una frase: «una dona compra flors al matí i prepara la festa que ha de fer a la nit a casa seva?», però en realitat el que s'hi troba, per mitjà del subconscient dels personatges que hi surten, és la vida a Londres a la primeria del segle xx, els efectes de la guerra, el final d'una època, la realitat de la vida de tota una sèrie de personatges formada per esdeveniments i records. Com explica ella a l'entrada del diari del 19 de juny de 1923: «En aquest llibre, tinc gairebé massa idees. Vull fer-hi cabre la vida i la mort, el seny i la demència; vull criticar el sistema social i que es vegi el seu funcionament amb la màxima intensitat». Potser la característica més especial de Virginia Woolf és la precisió de les paraules que fa servir. Te n'adones especialment quan tradueixes, perquè, fins que no trobes la paraula justa, es fa molt difícil d'entendre què diu exactament. Així

que la trobes, no només entens el que diu, sinó que gairebé hi veus més enllà. Tot just començar la novel·la, després de la famosa frase en què la Clarissa Dalloway diu que ella mateixa comprarà les flors, hi ha la frase que em va fer ballar més el cap: «What a lark! What a plunge!», que en aquell moment em va semblar d'una importància vital per al to del llibre. Ara m'adono que en la solució que vaig adoptar? «Quin esclat de vida! Quina plenitud!»? hi ha l'essència del que aquesta novel·la és i descriu l'efecte que va tenir en mi. Traduir Virginia Woolf em va semblar que era l'únic que volia fer a la vida.

Uns quants anys després, l'editorial Viena va publicar un dels textos que formen part del llibre *Moments of Being*, «A Sketch of the Past», un deliciós relat, en el qual, tot parlant de la infantesa, Virginia Woolf es pregunta quins trets importants de la vida d'una persona han de sortir en una biografia. Hi indaga el funcionament de la memòria i la manera d'escriure una autobiografia a partir dels records dels estius de felicitat a la costa de Cornualla amb tota la família. N'evoca les impressions de sons i d'imatges, les sensacions auditives i tàctils, i el que ella qualifica de «moments de ser», que representen el germen del seu món real i literari. És d'aquells llibres que no voldries acabar de llegir (ni de traduir) mai. A cada lectura (o revisió) hi descobreixes alguna cosa nova; tens, en paraules seves, «aquella sensació de transparència de quan les paraules deixen de ser paraules i s'intensifiquen tant que sembla que les experimentes, que les presagies, com si expressessin el que ja sents». És un llibre que encomana entusiasme i ganes de viure, i que t'empeny a continuar aprofundint en els textos de Virginia Woolf.

Aquest text el va escriure durant l'últim any de vida, per descansar? diu ella? de la biografia que escrivia del seu amic Roger Fry, alhora que llegia quantitats ingents de llibres, feia ressenyes diverses, escrivia cartes gairebé diàries i portava un dietari que havia començat a escriure el 1915 i que va arribar a ocupar 27 llibretes i unes 3.000 pàgines. Vint anys després de morir, quan el record de Virginia Woolf començava a declinar, el seu marit, Leonard, en va fer una selecció (que incomprendiblement no s'ha publicat fins ara en català), que permet seguir l'evolució de la seva dedicació a l'escriptura i la gènesi de cadascuna de les seves novel·les, i que fa sentir amb ella l'entusiasme i la desesperació que deriven de la seva consagració absoluta a la literatura. Són pàgines que reflecteixen una passió incontenible, una ànsia il·limitada de saber i la necessitat d'escurar la vida fins a l'última gota escrivint-la. Tot i que, en el dietari, Woolf no intenta fer literatura, sinó plasmar només les reflexions del moment, avançant amb un «galop ràpid i caòtic que de vegades fins i tot trontolla sobre l'empedrat d'una manera intolerable», a l'hora de fer de tornaveu de les seves paraules en una altra llengua s'han d'agafar els sentits per seguir el fil dels seus pensaments i arribar a descobrir «els diamants entre deixalles», com diu ella. Un tret típic de totes les obres de Woolf és la profusió de punts i coma, que sembla que tinguin l'objectiu d'oferir noves possibilitats a una frase, de deixar oberta la qüestió, i així, en un llibre de fragments com el dietari, moltes vegades no saps si el que va darrere el punt i coma és una explicació de la frase anterior o una nova reflexió.

Una de les coses més impressionants de Virginia Woolf és la quantitat de llibres que llegia al dia i dels quals ens fa cinc cèntims (o més) als dietaris. Tenia una capacitat infinita no només de llegir, sinó de treure idees i conclusions de tot el que llegia en articles i ressenyes. «Quan llegeixes? diu?, la ment és com l'hèlix d'un aeroplà invisiblement ràpida i inconscient: un estat que s'aconsegueix molt rarament». Aquest moviment de l'hèlix és el que transmet la lectura de la seva obra i el que es posa en marxa quan n'abordes la traducció. La crítica literària, en les seves mans prodigioses, es transforma en un punt d'observació de la nostra existència d'homes i dones. La seva època era la primera meitat del segle xx, però les seves anàlisis ara, que comença la tercera dècada del xxi, no solament són pertinents, sinó que ensenyen a llegir i a tenir una mirada crítica en el que es llegeix. La literatura depèn de la societat i Virginia Woolf, sempre combativa contra els prejudicis i la inèrcia social, mirava de canviar-les totes dues des de dins. Tots els assaigs que tinc la sort de traduir en aquests moments (i que publicarà l'editorial pollencina Quid Pro Quo) són el producte de les reflexions d'una lectora privilegiada i ens fan assistir d'alguna manera al naixement de la literatura

moderna. En les seves idees sobre què ha de ser la novel·la, es veu el germen de les que ella va escriure al llarg de la seva vida i que llegim (i traduïm) amb admiració i arravatament gairebé un segle després.

